

Kaupunginmuseon lausunto Vartiokylän ala-asteen koulun purkulupahakemuksesta

Arkkitehtuuri

Vartiokylän ala-asteen koulun on suunnittelut tunnettu arkkitehti Jorma Järvi vuonna 1960, jonka tuotannossa koulurakennukset käsittävät tärkeän osan. Vartiokylän ala-asteen koulu käsittää kolme siipeä; kaksikerroksiset luokka- ja terveysasemasiivet sekä liikuntasalisiiven.

Koulun ulkoarkkitehtuuri on eleetöntä rakennusajan modernismia. Toisen kerroksen luokkien suuret ikkunapinnat rytmittävät eloisesti nauhamaista julkisivua. Kevytbetonista muurattu julkisivu on roiskerappausta ja sokkeli betonia. Luokkasalisiiven kattoprofiili on taitteinen harjakatto, joka muodostaa nauhamaisen kattolyhdyn. Rakennus on ulkoasultaan ja rakennusmassoiltaan sopeutettu maisemaan ja rakennettuun ympäristöön matalana ja maisemamuotoja noudatellen. Arkkitehtuuri liittyy koulun elimellisesti ympäröivään pientalovaltaiseen kaupunkiympäristöön, joka käsittää omakotitaloja, paritaloja, rivitaloja ja pienkerrostaloja.

Kohteen rakennustaiteelliset arvot ovat korkeimmillaan luokkasiiven sisätiloissa. Luokkasiipi jakautuu kolmeen soluyksikköön, joista kukin käsittää viisi kotiluokkaa. Kullakin solulla on oma uloskäyntinsä ja piha-alueensa. Luokat soluyksikössä sijoittuvat kolmeen tasoon, joita yhdistää ilmeikäs kierreporras. Porras on ripustettu rakenne, joka ilmeeltään on aineettoman leijuva. Ylemmän kerroksen tasonvaihtelu ja ylävalo voimistavat edelleen tilallista elävyyttä. Rakentamisessa on käytetty arvokkaita materiaaleja; ulko-ovet ovat mahonkia, väliovet tammea, aulojen lattiat mosaiikkibetonilaattaa. Rakennuksessa on säilynyt kokonaisuuteen elimellisesti kuuluvaa kiinteää kalustusta.

Asemakaava

Koulurakennuksen asemakaava on vuodelta 1962; kaava on samalla koko Vartiokylän alueen ensimmäinen asemakaava. Kaupunginosa oli lähtötilanteessa lähes rakentamatonta metsä- ja peltomaisemaa, jonka lohkominen ja rakentaminen tapahtuivat jälleenrakennuskaudella. Asemakaavassa Kiviportintien varrelle sijoittui alueen kyläkeskus, joka käsitti mm. alueen koulun ja kirkon. Vuoden 1962 asemakaava mahdollisti jälleenrakennuskaudella syntyneen alueen tiivistämisen paritaloin, rivitaloin ja kerrostaloin. Alueen rakennuskanta onkin uudistunut, mutta sen pientalovaltainen leima on edelleen säilynyt. Kouluun rajautuvien kortteleiden uusimmissa 2000-luvun asemakaavoissa on huomioitu myös alueen rakennusperinnön arvot. Koulutonttiin rajautuvissa kortteleissa alkuperäinen jälleenrakennuskauden rakennuskanta Ahdekaunokintien varrella on suojeltu merkinnällä sr-3, ja koulun lähistössä on useita saman ikäisiä suojelukohteita. Yleiskaavassa v. 2016 alueen merkintä on Asuntovaltainen alue A4. Helsingiläisten koulurakennusten Opintiellä-inventoinnissa Vartiokylän ala-aste on arvoitettu arvoluokkaan 1: Rakennus edustaa korkealuokkaista arkkitehtuuria, jolla on historiallista merkitystä.

Historiallinen konteksti ja nykytila

Arkkitehti Jorma Järvi (1908-1962) on merkittävästi suomalaisen kouluarkkitehtuurin kehitykseen vaikuttanut edelläkävijä. Helsingissä Järven suunnittelemissa kouluja ovat Herttoniemen, Kulosaaren, Pakilan ja Maunulan koulut. Järven päätöihin kuuluu Tapiolan yhteiskoulu (1958-61) Espoossa, jonka peruskorjaus ja entisöinti valmistui vuonna 2016. Itä-Helsinkiin Jorma Järven liitti hänen perheensä asuinpaikka Herttoniemessä.

Järven arkkitehtuuria on tutkittu, mm. Arkkitehtuurimuseon näyttelyssä Järven tuotannosta. Järven kouluarkkitehtuurin keskeisiä lähtökohtia olivat mm. rakennuksen mittakaavan lapsiystävällisyys, ympäristön huomioiminen ja luonnonvalon maksimointi. Matala, maaston muotoja seuraileva rakenne,

joka luo ympäristöönsä suojaisia piha-alueita, oli radikaali muutos edeltävään monumentaaliseen koulutyyppiin nähden, joka samalla heijasti opetuksessa tapahtuneita pedagogisia uudistuksia lasten tarpeiden huomioimiseksi.

Vartiokylän alueen muita kouluja ovat ruotsinkieliset Blomängenes lågstadieskolan ja Botby högstadieskolan, jotka sijoittuvat alueen reunalle puistoon liittyen. Nämä koulurakennukset on peruskorjattu ja laajennettu vuosina 2016-18. Mellunkylän itäpuolen alueen modernismia edustavista kouluista on purettu monia mm. Vesalan koulukeskus (ark. Woldemar Baeckman, 1968), Puotilan koulukeskus (ark. Osmo Sipari, 1968), ja vielä koillisessa Jakomäen koulukeskus (ark. Helvi Mether-Borgström, 1968). Helsinkiläisen lähiörakenteen ytimessä ovat olleet koulupiirit, ja koulurakennukset ovat asuinympäristön keskeisiä julkisia rakennuksia. On kuitenkin todettava, että arkkitehtonisesti laadukkaiden koulurakennusten osalta Itä-Helsingin moderni rakennusperintö on heikentynyt merkittävästi.

Vartiokylän ala-asteen koulussa ei ole aiemmin tehty laajaa teknistä perusparannusta. Alueen tiivistyminen on tuonut mukanaan myös koulun laajentamistarpeen.

Rakennussuojelu – transformaatio

Vartiokylän koulun peruskorjaus on vaativa tehtävä, samoin lisärakentamisen sovittaminen kokonaisuuteen. Koulun terveysasemasiiven vaurioituneisuus, tiloissa toteutetut laajat muutostyöt sekä tilojen sijoittuminen osin maanpinnan alapuolelle antavat heikon lähtökohdan rakennusosan säilymiseksi. Liikuntasali- ja ruokalasiiven alle sijoittuva kellarikerros väestösuojiineen on myös tila, jonka korjaaminen käyttökelpoiseksi on hankalaa. Luokkasiiven säilyneisyys on suhteellisen korkea, ja sen vaurioituneisuus on myös suhteessa vähäisintä. Selvitys luokka- ja liikuntasali siiven säilyttävästä korjaamisesta ja täydennysrakentamisen sovittamisesta osoittaa tämän ratkaisun heikkoudet, eikä ratkaisu ole erityisen soveltuva myöskään rakennussuojelun näkökulmasta. Kohteen arvojen huomioimiseksi on haettu uusia lähtökohtia.

Arkkitehtoninen *transformaatio* kuuluu kulttuuriympäristötyön keinovalikoimaan, erityisesti tilanteissa jossa säilyttävän korjaamisen mahdollisuudet osoittautuvat mahdottomiksi. Transformaation tavoitteena on ympäristön arvon ylläpitäminen hienovaraisesti olevaa ympäristöä muuttamalla, jossa tunnustetaan kaikki rakennusperinnön säilytettävissä olevat käyttökelpoiset ominaisuudet.

Vartiokylän koulun hankesuunnitelmassa yksi luokkasiiven soluyksiköistä on tutkittu säilyttäen korjattavaksi, osana uutta laajennettua koulurakennusta. Jorma Järven vuonna 1960 suunnittelema koulusta säilyy näin ulkoasultaan ja sisätiloiltaan kunnostettuna yksi tilakokonaisuus, jota olisi täydennetty kokonaisuus huomioivalla uudisrakentamisella. Kuitenkin jatkosuunnittelussa on havaittu, kuinka laajennuksen mittakaava sekä vanhan koulurakennuksen asema tontilla ovat olleet vaikeasti yhteensovittavissa, siten että transformaatio olisi tarkoituksenmukaisesti toteutettavissa. Samalla koulurakennuksen kunto on ilkeväkään johdosta merkittävästi heikentynyt. Näistä syistä on päädytty rakennuksen purkamiseen.

Kohteen fragmentaarinenkin säilyminen ilmentäisi arvostusta kohteen kiistattomille arkkitehtonisille arvoille. Ratkaisu ilmentäisi myös vastuullisuutta kestävästä kehityksestä ja kiertotalouden tavoitteista. Hallitussa muutoksessa ylläpidettäisiin ympäristön jatkuvuutta, säilyttäen samalla alueen ja koulun identiteettiä. Koulurakennuksen alkuperäisen rakenteen säilyttämisellä olisi opetus- ja dokumenttiarvoa, kulttuuriympäristön kehittämisen mallina. Näin arvioiden kaupunginmuseo näkee transformaatio-tavoitteen puolitettavana mahdollisuutena Vartiokylän koulun kehittämisessä. Aiemmin esitetyt syyt ovat kuitenkin arvioitu transformaation lähtökohtien vastaiseksi. Luonnokset eivät ole johtaneet tyydyttävään lopputulokseen, vaan on päädytty esittämään kohteen kokonaisvaltaista purkamista. Kaupunginmuseo toteaa valittaen tilanteen. Museolla ei ole muuta lausuttavaa hankkeesta.

3.1.2023

Mikko Lindqvist, Helsingin kaupunginmuseo